

Aspaasen – Åsen (gnr. 99)

Åsen har namnet sitt etter åsen mellom Døsgrenda og Saksumdalen. I skrift vart garden lenge kalla Aspaasen. Forstavinga er sikkert den brukte skriftform for osp. Det er mye osp i og omkring Åsen den dag i dag.

Åsen er som gardsbruk ein av dei yngre gardane i Fåberg. Men garden har hatt ei rask og god utvikling fram til ein typisk skogbruksgard.

Før år 1600 finn vi ikkje garden nemnt, og han er heller ikkje nemnt i matrikkelen av 1668. Frå 1700-åra er det derimot to saker som kvar for seg fortel om at Aspaasen vart eit sjølvstendig gardsbruk. Den eine saka er frå 1720 og fortel etter utskrift etter tingboka slik:

”Aspaasen i Faaberg.

1. juni 1720.

Besiktigelse på pl. Aspaasen, beliggende i Saksumsdalen, noget til fjells hvor få åringer avles noget korn som igjen kan såes. Ågeren er 3 mål sæd, av rød og hvit ouhr, som er slett jord Engen er ringe og med lyng og mose bevokset. Nogen skog til pladsens fornødenhet. Sår 18 settinger korn, føder 3 kjør, 1 ungnøt, 7 sauer og 2 gjeter. Oppsidderen Ole Pedersen fremviste sl foged Christopher Bruuns bevillingsseddel av 1715, og hans far Peder Tjøstelsen var den første som ryddet plassen. Plassen skyldsettes for 1 kalvskind:”

Den andre saka er frå 1727 og fortel at bygdelensmannen Simen Flifleth da fekk kongeskjøte frå Friderick den fjerde konge til Danmark og Norge på ”Pladsen Aspaasen beliggende i Fåberg prestegjeld”. Det er vidare opplyst at landskylda av Aspaasen da var 1 skinn med bygsel. Lensmann Simen Poulsen Flifleth hadde elles ikkje Aspåsen meir enn eit ½ års tid. Da selde han garden vidare til ”Tord Olsen og hans arvinger” for kjøpesum 60 rd. – Den nye eigaren av Aspaasen, Tord Olsen, brukte så garden til i 1731, da han gav kjøte til ”Christen Siverson og hans arvingar” for kjøpesum 110 rd. Men heller ikkje Christen Siverson vart verande i Aspaasen i lengre tid. Fire år seinare kjøta han så i 1735 Aspaasen over til Arne Pedersen Skjeggstad. Dette kjøtet, som er dat. 7. mai 1735, har elles etter utskrift av panteprotokollen denne ordlyden:

”Aspaasen.

Skjøte dat. 7. mai 1735 tgl. 13. juni 1735. Fra Christen Siverson i Fåbergs prestegjeld til Arne Pedersen Skieggstad og hans arvinger på en rødningssplads kaldet Aspaasen liggende i Saksumdalen i Fåberg prestegjeld der skylder årlig med bøxel 1 kalvesjind for sum 140 rd.”

Med den nye husbonden Arne Pedersen kom så den ætta til Aspaasen, som skulle bli der i fleire ættleder.

Arne Pedersen Aspaasen, som var født 1702, gifta seg i 1730 med Sigrid Hansdtr. f. 1707, og dei fekk i sitt ekteskap 4 born. det var: a. Peder f. 1732, b. Anne f. 1736, c. Marit f. 1737, d. Goro f. 1743, e. Lars f. 1748.

Husbondsfolka Arne og Sigrid Aspaasen brukte garden sjølve til i 1761, da eldste sonen Peder Arnesen f. 1732 fekk søskenskjøte på ættegarden Aspaasen for kjøpesum 100 rd. Dette kjøtet som elles gir fleire opplysningar som her er av interesse, har i utskrift denne ordlyden:

”Aspaasen.

Skjøte dat. 13. juni 1761 tgl. 15. juni s. å. Fra de umyndige barn etter Arne Pedersen og Siri Hansdtr, Aspaasen av Fåberg, nemlig Anne Arnesdtr. med verge Peder øvre Jørstad, Goro Arnesdtr. med verge Hans Alsberg, Marit Arnesdtr. med verge Erich Grønlien og Lars Arnesen til eldste bror Peder Arnesen og hans arvinger på 5/7 skind med bøxel i garden Aspaasen for sum 100 rd. Hvorav sønnen tilfaldt 2/7 skind for 40 rd. og hver av døtrene 1/7 skind for 20 rd.”

Tre år seinare døde i 1764 baa foreldra så å seie samtidig, og Arne Aspaasen var da 62 år og Siri Aspaasen 57 år.

Sonen Peder Arnesen f. 1732, som da tok over som brukar i Aspaasen, hadde i 1759 gifta seg med Kari Jonsdtr. Boro, f. 1737, og dei fekk i sitt ekteskap 6 born. dei var: a. Sigrid f. 1761, b. Aaste f. 1763, c. Arne f. 1766, død 1767, d. Arne f. 1769, gift 1808 med Marit Tomasdtr. Diget, e. Kari f. 1773, g. 1802 m. Hans Olsen Rindal, f. Jon f. 1774.

År 1801 kom påbodet om folketelling, og det budde da 1 familie med 4 personar i Aspaasen. Dei fire personane var: 1. Peder Arnesen, husbonden, 71 år, 2. Kari Jonsdotter, kona hans, 69 år, 3. Arne Pedersen, son deres, 31 år, 4. Sigrid Pedersdtr., dotter deres, 39 år.

Husbonden Peder Arnesen brukte sjølv Aspåsen til i 1807, da han skjøta garden over til sonen Arne Pedersen for kjøpesum 350 rd. Dette skjøtet, som gir fleire interessante opplysningar, har elles etter utskrift av panteboka denne ordlyden:

”Aspaasen i Saksumdalen.

Skjøte dat. 1807, mai 27. Tgl. juni 17. fra Peder Arnesen Aspaasen til sin eldste sønn Arne Pedersen på Aspaasen, matr.nr. 148, av skyld 1 skind for 350 rd., samt forpligter sig til å svare føderåd til sine foreldre. Hans datter Siri Pedersdtr. skal ha frihet til å bygge sig en plass nordfor gården tett ved Ødegaardseier, hvorpå hun kan føde 1 ko og 3 sauer, mot å svare husmannsavgift samt arbeide på gården mot almindelig betaling. Sælgeren forbeholder sig å bruke denne gård så lenge han finner for godt, men i den tid skal han svare renterne av kjøpesummen, og føderåd nyder han selvfølgelig ikke.”

Ein merker seg at det føderåd som kjøparen Arne Pedersen skulle svara til foreldra Peder Arnesen og Kari Jonsdotter etter kontrakt, vart taksert for 100 rd. årleg.

Ein merker seg vidare at året etter lånte den 30. septb. 1808 kjøparen Arne Pedersen 500 rd. av lensmann Anders Lysgaard mot pant i garden Aspaasen.

Her tek vi elles og med ei utskrift av den kontrakt mellom bror og søster om det nye bruket Rønningen på Aspaasens grunn, som det her gjeld:

”Aasen.

Kontrakt dat. og tgl. 1807, juni 17. Arne Pedersen Aasen har overlatt til sin søster Sigrid Pedersdtr. Aasen til bruk og beboelse et stykke jord av Aasen, kaldet Rønningen. Dessuten skal hun ha tilladelse til å hugge i gårdens skog så meget bygningstømmer som trenges til å bygge op et fæhus og en låve, havning for 1 ko og 2 sauer i gårdens utmark. I avgift erlegger hun 24 s. årlig. Denne jordstrekning skal hun (og eventuell tilk. mann) beholde så lenge hun (og han) lever. Efter hennes (eller deres) død tilfalder alt dette Aasen igjen, uten mindste godtgjørelse.”

Vi merker oss at det er i denne kontrakten vi for første gong ser namnet Aasen brukt i skrift om Aspaasen.

Fem år seinare hadde Sigrid Pedersen flytt inn på bruket sitt Aasen, og det hadde da vore stole hos henne. Denne saka, som ikkje minst er eit godt tidsbilete, har etter utskrift av tingboka denne ordlyden:

”Aspaasen i Faaberg.

Faaberg 2. febr. 1813.

Sigrid Pedersdr. Aasen møtte og tilkjennegav at hun siste september måned var blitt bestjålen og leverte en note over de stjålne saker. Hun forklarte at hun logerer på grn. Aspaasen, hvor det en dag i september ble stjålet fra hende fra en bod, 6 gjeteoster, 4 myssmøroster og 1 bpd. smør. De øvrige saker ble stjålet noen uker etter, dels fra hende og dels fra mannen på gården, Arne Pedersen. Det er nylig oppdaget at D. Syversdr. på H. har stjålet sakerne, hvilket hun har tilstått i vidners nærvær. D. Syversdr. var tilstede tillikemed hennes mann S. P. H. Arne Pedersen Aspaasen meldte at samtidig med ovennevnte tyveri, ble der stjålet en skinnfeld, et åklæde og en striskjorte fra hans låve.

D. Syversdr. forklarte at hun var født på pl. H. under F., var 40 år gl. og gift med S. P. de bruker plassen S. under H., har 4 barn, hvorav det yngste er 1 år gl. De lever i yderlig fattigdom. Mannen er soldat og har været utkommandert til Christiania. Da hun ihøst var ute og betlet, og der ingen var hjemme på gården Aspåsen, hadde hun gått inn i en bod og tatt ost og smør og bragt hjem, da sulten i hennes hus var altfor stor. Samme gang hadde hun stjålet nevnte ting fra Arne Pedersen. Hun nektet å ha stjålet mer. Hennes trang var så stor at hun var nødsaget til å stjele.

Mannen S. P. forklarte at han hadde været soldat i 3 år og hadde 15-16 uker siste sommer været i Chr.a og exerseret. han kjente intet til tyveriet. To vidner hadde efter Arne Pedersens anmodning været hos D. S. og funnet det stjålne. Da D. S. hadde spebarn, trodde sorenskriveren ikke for tiden å burde arrestere henne. Forhøret sluttet.”

Ekstrarett.

Faaberg 3. mars 1813.

Fogden har innstevnt D. S. for tyveri. D. S. ble fremstillet for retten. Den bestjålne Arne Pedersen Aspaasen fremleverte den stjålne skinnfeld, rye og skjorte, som han vedkjente sig som sin eiendom. Defensor ventet at tiltalte med ansett med lovens mildeste straf, da hun, berøvet sin manns hjelp, hadde sett sig nødt til å redde sitt og sine barns liv ved tyveri. Dom inf. i domspr. 3 s. 136: D. S. ved H. bør arbeide i tre måneder i Chr.a tugthus, betale igjeld til Sigrd Pedersdr. Aspaasen med 10 daler 37 1/3 skl. riksbankpenge sølvværdi samt betale de av aktionen flytende omk. med 8 rbd. 77 1/5 skl.”

Fleire nyare opplysningar om gardane kom med matrikkelframlegget av 1819. Der er det om ”Aspeaasen” oppgitt at buskapen av store husdyr på garden i den tid var 1 hest og 6 naut, og den årlege kornavlinga utgjorde kring 12 tønner.

Same året, altså i 1819, selde og Arne Pedersen garden og gav skjøte til Ole Andersen Ulland på grd. Aspeaasen for kjøpesum 350 rd.

Den nye eigaren Ole Andersen hadde så garden til i 1824, da han selde halvparten av garden, Aspeaasen av skyld ½ skinn til Peder Tomassen, og året etter selde han i 1825 også den andre halvparten, også Aspeaasen av skyld ½ skinn, til Ole Kristensen Saksum.

Ved matrikuleringa av gardane i 1838 var den gamle landskylda i huder og skinn skifta ut med ei matrikkelskyld uttrykt i skylddalar, ort og skilling. Løpenr. 20 Aspaasen var da framleis delt i to like store bruk, nemleg a. løpenr. 20a Aspaasen av skyld 4 ort 23 skilling, der Ole Christensen da var eigar eller brukar, b. Aspaasen løpenr. 20b også av skyld 4 ort 23 skilling, som Ole Pedersen var eigar eller brukar av.

I samband med folke- og jordbrukstellingane i 1865 vart det publisert fleire nyare opplysningar om gardane. Der er om "Aspeaasen" oppgitt at det da var 4 brukarar som hadde kvar sine parsellar av garden. Dei 4 var: a. Christian Olsen som brukte løpenr. 20a med eit jordbruksareal av åker, eng og seterlykkje på tilsm. 79 mål, og b. Peder Olsen, som brukte løpenr. 20b med eit tilsvarende jordbruksareal på ca. 123 mål. Dessutan hadde da K. Morterud og Chr. Olsen kvar sin halvpart av setra. Etter ei anna kjelde går det elles fram at husdyrhaldet hos Kristian Aspaasen i den tid var: 1 hest, 4 storfe og 15 småkrøter, og tilsvarende var husdyrhaldet hos Peder Aspaasen: 1 hest, 7 storfe og 14 småkrøter.

År 1886 kom den lenge førebudde nye norske matrikkelen, og gardane fekk nye gards- og bruksnummer, og ny matrikkelskyld rekna i skyldmark- og øre, og slik at det var 100 øre i 1 mark. Ved denne matrikuleringa fekk så grd. "Aspaasen, Aasen" som sitt nye matrikkelnummer nr. 99 av samla skyld 3,02 mark, og det var alt da 5 bruksnummer under gardsnummer 99 Aspaasen. Dei 5 bruksnummer var: a. Grn. 99 brn. 1 Aasen av skyld 1,47 mark, som Kristian Olsen var eigar og brukar av, b. grn. 99 brn. 2 Aasen av skyld 0,65 mark, som Kristian Olsen og var brukar og eigar av, c. grn. 99 brn. 3 Lillesæteren av skyld 0,19 mark, som og tilhørde Kristian Olsen, d. grn. 99, brn. 4 Skogmark av skyld 0,67 mark, som tilhørde B. & O. Lundgaard, e. grn. 99 brn. 5 Sameigeskog av skyld 0,04 mark som og tilhørde B. & O. Lundgaard.

Etter ajourført matrikkel av 1904 var det da vidare skjedd dei skifte at sonen Ole Kristiansen Aasen hadde overtatt grn. 99 brn. 1,2 og 3 Aasen gard og Vehltsetra. – Her tek vi vidare med at ved kommunevalet i 1907 budde det da 2 personar med røysterett i Aasen. Dei to var: 1. Gardbr. Ole K. Aasen, 40 år, 2. Husmor Netta Mikkelsdtr., kona hans, 28 år.

Om husbonden Ole K. Aasen, som da var 40 år, ligg det her elles nær å legge til at forutan å vera ein sær sars godlyndt og kraftig kar, også var ein driftug og dugande gardbrukar. Han hadde stor interesse for skog og skogbruk og kjøpte mye skog både til odell og til drift etter kontrakt. I 1907 kjøpte han såleis tilbake til garden det bruksnr. 4 Skogmark, som B & O. Lundgaard i fleire år var eigar og brukar av.

Av andre handlar i seinare tid med grn. 99 Aasen eller parsellar av garden tek vi elles med at i 1907 kjøpte og Olaf Lien den parsellen grn. 99 brn. Sameigeskog som før er nemnt.

Etter dette var det ved jordbruksregistreringa av 1939 atter berre 1 bruksnummer under gardsnummer 99 Aspaasen eller Aasen. det var: Grn. 99 1, 2, 3, 4 med eit jordbruksareal av åker, hage og eng på ca. 90 mål (dekar), som Ole K. Aasen framleis var eigar og brukar av.

Da husbonden Ole K. Aasen døde i 1944, overtok enka Netta Aasen inntil vidare sjølv som eigar og brukar av garden. Av "Norske Gardsbruk" som kjelde tek vi elles med at i 1953 var da det produktive skogbruksareal på gnr. 99 Aasen ca. 3500 dekar, og det er berre få gardar i Fåberg som har meir skog.

Ole og Netta Aasen fekk i sitt ekteskap 6 born. Dei er: a. Ragna f. 1907, b. Kristian f. 1909, c. Magnus f. 1912, d. Gudrun f. 1915, e. Asmund f. 1918, f. Olaf f. 1921. Nå, da dette blir skrive, er det sonen Kristian som er eigar og brukar av farsgarden Aasen i Saksumdalen.